

УДК 930(477.7+479.22)

О. Є. МУЗИЧКО*

**ВНЕСОК ГРУЗИНСЬКИХ УЧЕНИХ У РОЗВИТОК
ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ
НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Досліджено місце Південної України у долі низки грузинських істориків (З. Херхеулідзе, П. Йоселіані, С. Аваліані, єпископа Кіріона II, О. Мдівані), встановлено зв'язки між істориками Грузії та Південної України. Використано широке коло історичних джерел. Зроблено висновок про значну роль південноукраїнських земель у розвитку грузинської історіографії, інтенсивність розвитку зв'язків.

Ключові слова: Південна Україна; Одеса; грузинські історики; історична наука.

Перебування Грузії та України у складі Російської імперії зумовило інтенсифікацію відносин між грузинським та українським народами в різних сферах, зокрема, науково-культурній. Метою цієї статті є дослідження зв'язків між Південною Україною і Грузією у сфері історичної думки і науки на базі значного комплексу маловідомих джерел. В історіографії ця тема досі не розглядалась. Джерелами дослідження стали в основному матеріали 45 фонду (Новоросійський університет) Державного архіву Одеської області (звіти, списки, протоколи, ділове листування) та кількох особових фондів із цього ж архіву. Допоміжними є матеріали преси, наративні джерела. Деякі з цих матеріалів публікуються нижче.

Біля витоків історіографічних контактів у першу чергу стояв видатний грузинський історик Платон Гнатович Йоселіані (1810 – 1875). 17 жовтня 1847 р. його обрали дійсним членом авторитетного Одеського товариства історії та старожитностей (ОТІС). У середині літа 1849 р. він на два тижні зупинився в Одесі, де зустрівся з відомим одеським інтелектуалом, благодійником, істориком О.С. Стурдзою. П. Йоселіані відвідав будівлю ОТІС, бібліотеку, оглянув музей старожитностей. Стаття П. Йоселіані була опублікована на сторінках одного з томів “Записок”¹.

В одеському Рішельєвському ліцеї в 1818–1820 рр. здобув середню освіту, а в 1842–1844 р. знову перебував в Одесі дворянин, історик та

* *Музичко Олександр Євгенович* – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

публіцист Микола Борисович Гарсеванішвілі (Гарсеванов) (1809–1871). Певний час він мешкав у Криму, брав участь у Кримській війні. З 30 жовтня 1856 р. був членом ОТІС. У Криму головним персонажем історіографічних зв'язків був керченський градоначальник, князь Захарій Семенович Херхеулідзе (1797–1856). 23 квітня 1839 року його обрали у дійсні члени ОТІС. Автор сам публікував наукові праці з археології Криму, сприяв археологічним розкопкам і роботі Керченського музею.

Кавказознавство, зокрема грузинознавство, було одним з напрямків діяльності членів ОТІС та професорів Новоросійського університету (НУ) – П. К. Бруна та Ф. І. Леонтовича. Найбільш яскравим свідченням розвитку зв'язків між Одесою та Грузією є лист, надісланий у 1910 р. в ОТІС від Грузинського товариства історії та етнографії. Грузинські вчені подарували одеським колегам примірник свого видання та просили прислати до Грузії одеські наукові видання². У 1886 р. на одному із зібрань члени ОТІС заслухали замітку з приводу знайдених поблизу Сухумі старожитностей з описом знахідок, що надіслав місцевий наглядач школи К. Мачавіріані. У “Записках” ОТІС друкувалися статті з історії Грузії, зокрема, грузинського історика, професора Юр'ївського університету Григола Філімоновича Церетелі: П. Юрченко “Опис Колхиди чи Мінгрелії отця Ламберті, місіонера конгрегації для поширення християнської віри. Переклад з французької з примітками” (Т. X. 1877. С. 178–224); П. І. Белавенець “План м. Тифлісу в 1785 р.” (т. 24. С. 19–22); Г. Ф. Церетелі “Новий папірус Геродота” (т. 30. 1912. С. 66–71).

У 1878 р. студент Мікеладзе написав кандидатську дисертацію під керівництвом професора П. К. Бруна “Економічні причини, що сприяли падінню Західної Римської імперії”³. На семінарських заняттях виступали Мегінейшвілі (“Сага про Едмонда як історичне джерело”), Рачвелашвілі (“Розповідь Котошихіна як історичне джерело”), Абхайдзе (“Питання впливу татарського іґа на російську державу і суспільство в російській історіографії”), М. Сагарадзе, В. Окуджава, С. Аваліані та інші. Зокрема, Володимир Окуджава (дядько відомого барда) у 1903 р прочитав на засіданні науково-літературного студентського товариства під керівництвом професора І. Линниченка доповідь на оригінальну і нетипову тему “Про втілення в історії й остаточну перемогу вічних ідеалів добра і краси”. Вибір цієї теми не був випадковим, адже В. Окуджава захоплювався читанням творів філософа-ідеаліста Володимира Соловйова.

Під керівництвом приват-доцента, професора кафедри всесвітньої історії В. Крусмана працював Нуцубідзе⁴. Студент Бахтадзе підготував під керівництвом того ж професора твір про Н. Макіавеллі. Нагороджені золотими медалями у 1892 р. за роботу “Діти боярські в Московському князівстві і державі” Яків Соломонович Гуладзе, в 1895 р. – “Воєвода Петро Черчілл у зв'язку з історією Валахії в 16 столітті”, студент

6 семестру І. Лордкіпанідзе, в 1896 році “Дворянські накази у Франції в 1789 році” Пармен Олександрович Готуа (під керівництвом професора Р.Ю. Віппера). У 1896 р. К. Джакелі отримав почесний відгук за роботу про П. Бейля⁵.

Найвидатнішим грузинським випускником історико-філологічного факультету НУ початку ХХ ст. був Симон Лукич Аваліані (1881–1922). Наприкінці травня 1904 р. професор І. Линниченко висловив готовність залишити свого вихованця, який “займався з особливою ретельністю російською історією” при університеті стипендіатом для підготовки до професорського звання⁶. У зв’язку з “неблагонадійністю” С. Аваліані довелося продовжувати педагогічну діяльність тільки в середніх навчальних закладах. Його обрали членом ОТІС, Одеського бібліографічного товариства при НУ (ОБТ при НУ) та Історико-філологічного товариства при НУ (ІФТ при НУ).

У 1912–1914 рр. С. Аваліані видав в Одесі фундаментальний трьохтомник про селянську реформу в Закавказзі. У 1920 р. у Тбілісі був надрукований 4 том дослідження. П’ятий том був виданий там же через багато років після його смерті. Сучасники С. Аваліані позитивно оцінювали його наукову діяльність, особливо її кавказознавчу складову⁷. У 1915 р. Симон Лукич захистив у Петроградському університеті магістерську дисертацію. Російська академія наук і Московський університет надали дисертанту схвальні відгуки, а університет також премію ім. Ю. Самаріна. Його обрали приват-доцентом кафедри російської історії Петроградського університету.

Але популярність історика виходила поза межі науки, адже він був активний громадський діяч, публіцист, лектор для широких кіл. Проілюструємо його погляди промовистою фразою з його інтерв’ю одеській газеті на початку переламного в історії 1914 року. Оцінюючи 1913 рік, він зауважив: “коллективным событием, или правильнее, явлением стало психическое состояние русской общественной массы: пробуждение от охватившего общество оцепенения, пробуждение от общественной апатии. Страна хочет дышать, о чем свидетельствуют забастовки, работы кооперативного, с-х съездов, на которых прорывается свободная мысль. Раскол среди октябристов – несомненное порождение определившегося в жизни страны течения, это одно из отражений зреющего в глубине народной массы общественного и политического сознания”⁸. Кінець 1918 – першу половину 1919 рр. С. Аваліані знову провів в Одесі, після чого нарешті повернувся до Грузії.

Помітне місце в культурно-просвітницькому житті Одеси також деякий час посідав Олександр Віссаріонович Мдівані. Він народився 4 вересня 1873 р. у Кутаїсі в сім’ї надвірного радника. Закінчив Кутаїську гімназію⁹. У 1896 – 1903 роках з перервами навчався на історико-філологічному факультеті НУ під керівництвом професора І. Линниченка.

А. Мдівані написав роботу “Короткий огляд дипломатичних відносин Грузії з Росією в 16 столітті”. Після закінчення університету до 1908 р. А. Мдівані викладав у Одеській гімназії № 3, Художньому училищі Одеського товариства витончених мистецтв, Жіночій гімназії Г. Р. Березіної, Торговій школі товариства взаємної допомоги прикажчиків Одеси. 18 листопада 1904 р. А. Мдівані був обраний у дійсні члени ІФТ при НУ. На засіданнях товариства він взяв участь у дебатах до доповіді М. В. Лебедева “Творчість в історії” і зробив доповідь “Шкільний режим в його ставленні до сім’ї і учнів”. Після повернення до Грузії він викладав у середніх навчальних закладах Тбілісі.

У 1880–1883 роках Георгій Ієронімович Садзаглішвілі (майбутній Патріарх-католикос Грузії Кіріон II) обіймав посаду помічника інспектора Одеської духовної семінарії. У 1881 р. у другому випуску “Духовного Вісника Грузинського Екзархату” була опублікована його стаття “Нікозській храм і його старовина”. У перших роках ХХ ст. єпископ Кіріон був єпископом Балтським, першим вікарієм Херсонської єпархії. У 1905 р. в Одесі була видана книга єпископа Кіріона “Церковно-історичний нарис заснування в Херсоні вікаріатства і його життєдіяльність (з приводу його п’ятдесятиріччя 1853–1903 рр.)”. У 1910-х роках єпископ Кіріон жив у Херсонському Св. Володимира монастирі біля Севастополя. Роботу Кіріона “Культурная роль Иверии в истории Руси” рецензували в Одесі П. Клепацький та С. Аваліані¹⁰.

У 1920-х роках ці контакти великою мірою вщухли, проте деякі прояви залишились. У 1927 році вже згаданий Г. Ф. Церетелі, на той момент уже професор Тбіліського університету, надіслав позитивний відгук на дисертацію київського історика К. Штепи “Нариси з історії античної й християнської демонології”, захист якої відбувся в Одесі¹¹.

Таким чином, упродовж тривалого періоду на півдні України (особливо в Одесі) був відчутним “грузинський слід” у розвитку історичної думки і науки. Цей регіон пов’язаний з визначних яскравих грузинських істориків, що, безумовно, вплинуло на їх духовний розвиток та історичні погляди. На сьогодні між південноукраїнськими та грузинськими істориками фактично не існує будь-яких відчутних зв’язків і контактів на рівні наукових установ. Але можна сподіватися, що “сила традиції” все ж допоможе сформувати відносини на благо розвитку історичної науки в обох країнах. Подальші архівні пошуки здатні суттєво доповнити наші знання про місце грузинських постатей в історичній науці Південної України. Перспективними напрямками є дослідження в архівосховищах Грузії, публікація нововиявлених документів, простеження подальших традицій.

Нижче публікуємо листи С.Л. Аваліані до свого вчителя, професора кафедри російської історії Новоросійського університету Івана

Андрійовича Линниченка (1857–1926). Вони ілюструють довірливі відносини, що існували між вчителем та учнем, конкретну допомогу та консультації, що надавав професор грузинському історику. Листи також важливі з огляду на інформацію про діяльність одеських товариств, ілюстрації ситуації в Одесі на початок Першої світової війни. Епістоли написано від руки, почерком С. Аваліані. Розміщуємо їх в хронологічному порядку, хоча в архівній справі цей порядок порушено.

¹ *Барамидзе А. А., Ватейшвили Д. Л. П. И. Иоселиани. Очерк жизни и научно-общественной деятельности / А. А. Барамидзе. – Тбилиси, 1978. – С. 144–150; Путешествие по Новороссийскому краю Ионы, митрополита Русского в 1791 году (перевод с грузинского). Сообщил П. Иосселиан // Записки Одесского общества истории и древностей. – Т. 3. – 1853. – С. 556–563.*

² Держархів Одеської області (далі – Держархів Одеської обл.), ф. 93, оп. 1, спр. 122, арк. 3.

³ Держархів Одеської обл., ф. 45, оп. 4, спр. 2545, арк. 73–74.

⁴ Отчет о состоянии и деятельности Новороссийского университета за академический 1909 год. – Одесса, 1910. – С. 55.

⁵ Держархів Одеської обл., ф. 45, оп. 11, спр. 4, арк. 2; Держархів Одеської обл., ф. 45, о. 45, оп. 11, спр. 5, арк. 5; Держархів Одеської обл., ф. 45, о. 45, оп. 11, спр. 2, арк. 5; Держархів Одеської обл., ф. 45, оп. 11, спр. 11, арк. 4; Перетяткович Г.И. Отзыв о сочинениях на тему “Дети боярские в Московском княжестве и государстве” // Записки Императорского Новороссийского университета. – Т. 58. – 1893. – С. 21–24; *Vunner P. Ю.* Отзыв о сочинениях на тему “Воевода Петр Черчил” // Записки Императорского Новороссийского университета. – Т. 68. – 1896. – С. 27–31; *Vunner P. Ю.* Отзыв о сочинениях на тему “Дворянские указы во Франции” // Записки Императорского Новороссийского университета. – Т. 70. – 1896. – С. 11–17; *Vunner P. Ю.* Отзыв о сочинениях на тему “Пьер Бокль” // Записки Императорского Новороссийского университета. – Т. 76. – 1899. – С. 1–6.

⁶ Держархів Одеської обл., ф. 45, оп. 4, спр. 2611, арк. 216.

⁷ *Вешапели Г.* Рец. на: Авалиани С. Крестьянский вопрос в Закавказье. – Т. 3 // Голос минувшего. – 1915. – № 11. – С. 285–289; Хаханов А. Рец. на: Авалиани С. Л. Крестьянская реформа в Закавказье // Исторический вестник. – 1911. – июнь. – С. 1086; *Маршани Г. Н., Мегрелишвили Г. И.* Симон Авалиани // Авалиани С. Л. Крестьянский вопрос в Закавказье. – Т. V. – Тбилиси, 1986. – С. 4–27.

⁸ Одесские новости. – 1914 – 1 января.

⁹ Держархів Одеської обл., ф. 45, оп. 5, спр. 8563.

¹⁰ Известия Одесского библиографического общества. – Т. 1. – Вип. 7. – 1912. – С. 260–270; Журнал министерства народного просвещения. – 1912. – сентябрь. – С. 178–185.

¹¹ *Верба І. В., Самофалов М. О.* Історик Кость Штепа: людина, вчений, педагог. – К., 2010. – С. 53.

**Листування І. А. Линниченка з С. Л. Аваліані,
1912–1914 років**

№ 1

1908, 10 липня, Одеса.

Глубокоуважаемый Иван Андреевич,

Я ездил в Херсон на учительские курсы, читал по истории России XIX ст. За мое отсутствие получилось любезное письмо Ваше пролежало целую неделю, поэтому и запоздало это мое письмо.

Позвольте, многоуважаемый Иван Андреевич выразить мою бесконечную благодарность и признательность за столь лестное и ценное для меня внимание, я не имею сил и возможности выразить Вам те чувства и мысли, которые овладевают мною в ответ на Ваши бесконечные заботы и внимание, поэтому если человеческое слово может передать сложное внутреннее переживание, то примите мое искреннейшее спасибо.

Вашим предложением я воспользуюсь и надеюсь в самом ближайшем будущем возратить с признательностью долг. Я пошлю заявление с просьбой допустить к чтению мое сообщение о земских соборах или о последних работах о масонстве, две о Пересветове я послал Жур. Мин. Нар. Просв. Еще раз позвольте добрейший Иван Андреевич выразить Вам свою благодарность и пожелать всего лучшего.

Искренне уважающий Вас С. Авалиани

Держархів Одеської обл., ф. 153, оп. 1, спр. 238, арк. 3–3зв.

№ 2

1911, 30 квітня,

Без укавання місця написання

Глубокоуважаемый Иван Андреевич,

Во французском тексте “Бумаг”¹ я особенных опечаток не заметил, если кое-где и можно усмотреть опечатки, то это особенности правописания, повидимому, подлинников, в некоторых местах я их исправлял, по большей части их оставлял согласно с оригиналами.

С Вашей карточкой был у Миллера в Архиве, но к занятиям без разрешения градоначальника допущен не был; подал прошение 6 апреля, а разрешения по сей день не получил; собирают какие-то сведения обо мне; очевидно, не разрешат, или разрешение получу тогда, когда не буду иметь возможности им воспользоваться.

“Бумаги” разослал по Вашему списку. Дал в “Новое время”.

Преданный Вам С. Авалиани

Держархів Одеської обл., ф. 153, оп. 1, спр. 238, арк. 4.

¹ Йдеться про підготовку до друку видання: *Авалиани С. Л.* Бумаги профессора А. Е. Назимова / Описал С. Л. Авалиани. С предисл. проф. И. А. Линниченко. Одесса: типо-лит. Штаба Одесского военного округа, 1911. – VIII, 94, [1] с. Олександр Євгенович Назимов (1851–1902) – видатний юрист, професор Новоросійського універси-

тету. Особистий друг І. А. Линниченка (див.: *Линниченко І. А. Памяти А. Е. Назимова* // Профессор Александр Евгеньевич *Назимов*. Биография и воспоминания. Одесса, 1904, с. 84–86). Це дозволило йому після смерті О. С. Назимова отримати його архів, у якому містились цінні історичні джерела. До праці над виданням цих документів І. А. Линниченко залучив С. Л. Аваліані. Однак ґрунтовне видання здійснити так і не вдалося.

№ 3

*12 серпня 1912 року,
Без вказання місця написання*

Многоуважаемый Иван Андреевич,

По справкам у Грота¹, по обычному письму постійно пишуть “в Закавказьѣ”. У Грота есть правило, что если существительное на Я, то предложный – ѣѣ: хотя не исключается ѣи-. Когда одну главу я печатал в Жерн. Мин. Нар. Просв., то там мне исправили на ѣи; в Актах – ѣѣ; при сем прилагаю и обложку одного полуофициального издания с написанием ѣѣ. Я думаю, что можно оставить в Закавказьѣ²

Искренне уважающий Вас С. Авалиани

Держархів Одеської обл., ф. 153, оп. 1, спр. 238, арк. 1–2.

¹ Ідеться про деталі підготовки до видання першого тому головної праці С.Л. Аваліані, магістерської дисертації “Крестьянский вопрос в Закавказье : [В 4-х т.] / С. Л. Авалиани. – Одесса; Тифлис, 1912–1920”. В оригіналі було залишено саме варіант “в Закавказьѣ”.

² Те саме.

№ 4

*11 січня 1913 року.
На бланку Одеського слов'янського
благодійного товариства
імені Св. Кирила та Мефодія¹*

Глубокоуважаемый Иван Андреевич,

У нас пока все обстоит вполне благополучно. Все было устроено на праздниках и прошло хорошо. Получил деньги от М. Ф. Моисеевой за первый месяц, расплатился со всеми. Только с лекцией Фриче² вышла большая задержка; градоначальник тянет разрешение в виду краткости программы, надеюсь сегодня получить окончательный ответ благоприятный; до 9 января зал “Унион” свободен не был; 10 и 11 назначены были лекции П. С. Когана³. 10 я был на лекции. Хотя П.С. Коган, кажется, и популярный человек, однако в аудитории была весьма немногочисленная публика, не знаю, чем это можно объяснить, может быть, послепраздничное настроение. Посмотрю, что будет сегодня на второй лекции. Устраивать лекции сейчас после Когана мне кажется немного рискованным; придется отложить к двадцатым числам января, когда и зал будет свободен. Приходится лавировать, потому что постоянные концерты, вечерам мешают. В таком смысле и телеграфирую Фриче.

Прошение о разрешении лекций Сватикова⁴ послал градоначальнику. Сдал театр до поста и на весь пост, с обязательством устраивать еженедельно спектакли.

На следующей неделе начнется чтение в Аудитории.

С искренним уважением С. Авалиани

Держархів Одеської обл., ф. 153, оп. 1, спр. 238, арк. 5–5 зв.

¹ Листи 4, 5, 8 присвячені обставинам діяльності Одеського слов'янського благодійного товариства імені Св. Кирила та Мефодія, що діяло з 1870 по 1920 рік. Ставило за мету матеріальну та моральну підтримку зарубіжним слов'янам, здебільшого балканським. У 1908 р. І. А. Линниченко обрали головою правління. Він сприяв перетворенню товариства на загальнопросвітницьке. Головною формою діяльності товариства на початку ХХ ст. була організація народних читань у робітничих районах міста. В організації читань брали участь М. Слабченко, С. Аваліані, В. Арнаутов. Улітку 1910 року товариство надало у розпорядження евакуйованих від холери будинок народної читальні на Слобідці-Романівці. У першій половині 1910-х р. народною аудиторією завідував С. Л. Аваліані, про що він згадував у своїй публіцистиці (Одесский листок. – 1914. – 1 августа; ОЛ. – 1914. – 9 августа; ОЛ. – 1914. – 18 августа). Докл. див.: *Музычко А.* Общественная и культурно-просветительская деятельность Одесского славянского благотворительного общества имени святых Кирилла и Мефодия во второй половине XIX – начале XX века // III Севастопольские кирилло-мефодиевские чтения. Сб. науч. работ. – Севастополь, 2009. – Т. 2. – С. 134–144.

² Володимир Максимович Фріче (1870–1929) – російський та радянський літературознавець, академік АН СРСР.

³ Коган Петро Семенович (1872–1932) – російський та радянський літературознавець, професор Московського університету, його ректор.

⁴ Сергій Григорович Сватіков (1880–1942) – історик, громадський діяч ліберального напрямку.

№ 5

26 квітня 1913 року.

*На бланку Одеського слов'янського
благодійного товариства
імені Св. Кирила та Мефодія.*

Глубокоуважаемый Иван Андреевич,

Отчет публичной лекции был мною составлен и в тот день, когда у Вас было заседание Правления, один экземпляр оставил у Вас для градоначальника. Очевидно, затерялся. Составил другой экземпляр и с подписью К. О. Рандича – отправил градоначальнику.

Отчет о деятельности обществ будет к сроку составлен.

В аудитории работает иллюзион, деньги получил, все оформлено.

Небольшие неприятности с М. Ф. Моисеевой. По условиям она занимала фойе справа и слева. С открытием иллюзиона левое фойе приходится открыть для пропуска в зал публики. В зале есть еще вход из средних дверей; но над ними помещается аппарат машинный и по требованию технической комиссии градоначальника, во избежание несчастных случаев, забиты.

М. Ф. Моисеева может пользоваться левым фойе до 6 час., до начала сеансов. Она недовольна и даже заявила, что ее хотят просто выжить из аудитории. Я предлагаю ей занять уборные для читальни, она не согласна.

Открыть средних дверей не могу; грозит ответственность и др. неприятности. В общем все благополучно.

Всего лучшего.

Искренне Вас уважающий С. Авалиани

Держархів Одеської обл., ф. 153, оп. 1, спр. 238, арк. 6–6 зв.

№ 6

1913, 21 листопада.

*На бланку Одеського слов'янського
благодійного товариства імені Св. Кирила та Мефодія.*

Глубокоуважаемый Иван Андреевич,

У меня брат при смерти и не могу быть.

Искренне уважающий С. Авалиани

Держархів Одеської обл., ф. 153, оп. 1, спр. 238, арк. 7.

№ 7

*Б.д., Без вказання місця написання
[п.п. 1914 р.?]*

Глубокоуважаемый Иван Андреевич,

Очень своевременно было бы издать бумаги Назимова по крестьянскому вопросу. Г-н Т-в напечатал лишь один лист и с такой скоростью он далеко не поедет. Я с удовольствием возьмусь за печатание. Напишу предисловие; но и Вы должны написать что-нибудь или принять редакторство, это главным образом для того, чтобы расстроить нервы и попортить кров не одному, а всей шайке.

Нового ничего нет, все в ожиданки великих событий.

С искренним уважением С. Авалиани

Держархів Одеської обл., ф. 153, оп. 1, спр. 238, арк. 11.

№ 8

*1914, 2 серпня,
без вказання місця написання.*

*На бланку Кооперативного комітету при Імператорському
товаристві Сільського господарства Південної Росії.*

Глубокоуважаемый Иван Андреевич,

Письма в Одессу получают с большим опозданием. Ваше письмо получил только 1 с.м.

Дела Слав. Об., как все дела в Одессе, далеко не блестящи. Как только была об'явлена война, немедленно потребовали аудиторы под лазарет, устроено 200 кроватей; будут перевозить больных из городской больницы, а туда

раненных. Приехали осматривать Аудиторию Пеликан¹, я ему ответил, что Общественное городское управление лишило пособия, а как нужда какая, то сей час требуют Аудиторию. Пришлось выселить М.Ф. Моисееву. Арендатор проработал три месяца и ушел. Денег, конечно, нет. Подробнее представлю отчетами.

Лермонтова у Вас не нашел, взял новый экземпляр и при сем препровождаю.

В городе все спокойно.

Всего наилучшего.

С искренним уважением С. Авалиани

¹ Пелікан Борис Олександрович (1861–1931) – міський голова Одеси у 1913–1917 рр. Надзвичайно непопулярний та скандальний міський голова, відомий своїм шовінізмом, чорносотенством. Прийшов до влади внаслідок фальсифікацій виборів.

№ 9

1916, 11 березня.

Без вказання місця написання.

На бланку Кооперативного комітету при Імператорському товаристві Сільського господарства Південної Росії.

Глубокоуважаемый Иван Андреевич,

Вы забыли, что летом любезно согласились подписать мне вексель, который по моей рассеянности протестовано.

Я все уже уладил, так что Вам не следует беспокоиться. А меня извините за причиненное беспокойство.

Все улажено.

С искренним уважением С. Авалиани

Держархів Одеської обл., ф. 153, оп. 1, спр. 238, арк. 10.

Исследовано место Южной Украины в судьбе ряда украинских историков (З. Херхеулидзе, П. Иоселиани, С. Авалиани, епископа Кириона II, А. Мдивани), встановлена связь между грузинскими и южноукраинскими историками. Использован широкий круг исторических источников. Сделан вывод о значительной роли южноукраинских земель в развитии грузинской историографии, интенсивных связях.

Ключевые слова: Южная Украина; Одесса; грузинские историки; историческая наука.

There is studied the place of Southern Ukraine in the life of a number of Georgian historians (Z. Herheulidze, P. Ioseliani, S. Avaliani, Bishop Kirion II, O. Mdivani), installed the relations between historians of Georgia and South Ukraine. The author used a wide range of historical sources. There is made the conclusion of a significant role of Southern Ukrainian lands in the development of Georgian historiography, the intensity of relations.

Key words: Southern Ukraine; Odesa; Georgian historians; historical science.